

شرقی تورکستانک ماضیسنه دأر

ربلہراهم طومسن

« قوبنہاغ » دارالفنونق نیلولوژی مدرسی

دایمارقه لسانیدن آلمانجه به نقل ایدهن مترجمک نوطه سی: تورقولوژینک بو بویوک و محترم استادی بوندن اوزسنه اول vor tid آدی دایمارقه مجموعه سنده [۱۵/۱۹۱۴] شرقی تورکستان هبات سفر به لرینک وضعیت ایله بوسفرلرده استحصال ایدیلن نتیجه لر حقیقده برخلاصه نشر ایتشدی . نقطه نظر زینکینلکی، آلدہ ایدیلن قطعی ویا مفروض فائده لک یکدیگر نردن اہتمامکارانه تفریق ، ایضاحاتک آچیقلمغی ، و ہرشیدن اول استادک دیگر علم ساحلرندن باشقا بو ساحده دخی تصدیق ایدیلن علمی صلاحیتی بو کتابہ بویوک براہمیت اضافہ ایتکده اولدیغندن، آلمان قارئلرک بو اثر دن قولایجه استفادہ تأمین ایلہ مہلرینی آرزو ایتدم . بعض یرلرنده علاوہ لریدہ اختوا ایدن ایکینجی طبعنک [« طومسن » ک Samiede Afhandlinger ح ۳ ، قوبنہاغ ۱۹۲۲ ، ص ۲۹۳ - ۳۲۴] نشرندن سوکرا ، مؤلفک و طابعک لطف مساعده لر یلہ اثرک بو ترجمہ سی وجودہ کشدر . اثر ، بوکون بیلہ ، اساسلی ہیچ بر نقطہ ذہ اسکیمش دکدر ، یا لکنز ، کچن مدت ظرفندہ آرکھ تولوژی و کتابیاتہ عائد مالز مه اعتبار یلہ وقوعبولان نشریات بو موضوعی توسیع و ا کال ایتشدر ؛ بناء علیہ بعض نقطہ لردہ ایجاب ایدن بیلووغرافیک علاوہ لر [ ] اشارتی داخلندہ کوستر بلسدر . ذاہا اولجہ بو موضوعہ دائر وجودہ کتیر یلن آلمانجه اثرلردن بالخاصہ شو ایکیمی ذکرہ شایندر : و . غایغہر : تورکستان چینیدہ آرکھ اولوژی یه و کتابیاتہ عائد کشفیات ایلہ علوم شرقیہ ایچین اولان اہمیت ؛ « آرلانغہن » دارالفنون نطق ، ۱۹۱۲ - ح . « لودہ رس » : شرقی تورکستان ذہ کتابیاتہ عائد کشفیات [پروسیافن آکادہ میسنک اجماع راپورندہ ؛ ۱۹۱۴ ، ص ۸۵ و متعاقب] .

برہ سلاو ، ۵ کانون ثانی ۱۹۲۵ « هانس هاینرخ شہدہر »

کشفیات اعتبار یلہ اوقادار زینکین اولان زمانہ زده بیلہ ، چوقدن غیب اولمش اولان ماضیسنہ دأر « شرقی تورکستان » قادار شایان حیرت مهم معلومات ویرن علم ساحہ لر ی ، پک نادر در .

« شرقی تورکستان » ویا « تورکستان » چینی ، مشہور سیاح « سوهن ہدین » ک سیاحت تفصیلاتندن آکلاشیلاجنی وجہلہ ، فوق العادہ واسع بر حوضہ اولوب دنیانک اک بویوک تورکیات مجموعہ سی - ۳

صیرا داغلرندن بر قاجی ایله درت طرفدن احاطه ایدلشدیر . شمالده « تیهن - شان » (تانگری داغلی)، غربده « پامیر »، جنوب غربیده « قاراقوروم - هیالایا » - که کچیدلری اوزرندن شمال غربی هندستانله ارتباط تأمین ایدیلیر -، جنوبده « تیت » دن آیران « کوئن - لون » داغلی واردر. یالکز شرقه دوغروحدود نسبتاً براز آجیق اولوب آجاق تپه جکلر ایله « لوپ نور » باطاقلی اوزرندن بویوک « غوبی » چولی، و اونک جنوبنده « سو - چو Su - čou » و « قان - چو Kai - čou » مرکز اداره لرنی احتوا ایدن چینلیرک « قان - سو » ایالتی واردر. داخله اک بویوک قسمی قوم چولی « تاقلان - ماقان » دره. متعدد ایزلردن آکلاشیلیرکه، سیار قوم و بالچیق، مرور زمان ایله تدریجاً کسب وسعت ایدهرک، اولجه مسکون اولان ویا هر حالده نسبتاً منبت ساحهلردن صاییلان بعض یرلری ده استیلا ایله مش وچول ساحه سنه علاوه ایتمشدر . ذاتاً، باشلیجه « تاریم » و آیاقلری واسطه سیله بویوک بر قوس داخنده اروا ایدیلن شمال قسمی واسع مقیاسده زراعتی ایلریشلی اولوب، بده بوقورو منطقه ده یالکز صنعی اروا واسقا تشکیلاتیله ممکن اولمقده در .

جنوبده کی داغلرندن ده متعدد صولر ویا نهرلر جریان ایتمکده در ؛ بونلرک هر نه قادر بویوک بر قسمی ایرکیچ قوملر آلتنده قورونوب قالمقده ایسه ده ، مختلف یرلده منبت ویا مسکون واحهلر وجوده کتیره بیلیمکده درلر . قسماً پک مهم و معتبر تلقی ایدیلن شهرلردن عبارت اولان بونوع واحهلر شونلردر : غربه دوغرو اک اوزاق ساحه ده « کاشغر »، جنوب کناری بویونجه « یارکنند »، « خوتن »، « Keria »، « نیا - NiJa »، « چارقیق »، « چرچن » الخ ... شمال کناری بویونجه از جمله « آقسو »، « قوچا »، « قاراشهر »؛ شمال شرقیه دوغری اک اوزاق ساحه ده « تورفان »، اسکی حکومت مرکزی « خوچو » (شمدی « قارا - خوچا ») و « هامی » (هومول) .

بو مملکتک اورتاسندن ، قسماً شمال جهتی بویونجه ، قسماً جنوب جهتی بویونجه پک اسکی زمانلرده « چین » ایله « غرب » آراسنده مواصله خطی تشکیل ایدن بریول کچردی . بویولدن ایمپراطورلق زماننده روما مملکتنه چین ایکی - ووق ایدلیکی کی، مختلف استقامتلردن کان بعض ملترده زمان زمان بو یولدن کچوب کیده رلر ؛ ویاخود ، مختلف واحهلرده چادیر قوره رق یرلشیرلردی ؛ بونلردن هر بری کوچوک حکومتلردن برینی تشکیل ایدهردی . بو صورتله، میلادک ایلیک بشیوز سنه سی ظرفنده و براز دها صوکرالی بو یولدن کچن

ملتلر آراسنده عجم و تورک جنسندن برطاق ملتلر واردی. تورک جنسلری آراسنده، داها، میلادک ۳ نجی عصری نهایتندن بری چینلیلرک «هیونگ-نو» دیدکاری تورکر واردی که آروویایی استیلا ایدن «هونلر»ک اجدادی تلقی ایدیلیردی؛ بونلردن باشقا، هند اصلندن. کلن ملتلرله تیتلیلر و داها سائرلری - بونلردن بر قسمی شیمدی یه قادار مجهول لسانلر. ایله قونوشیورلردی - واردی که، بونلردن داها آشاغیده بحث ایده چکز .

«اویغورتورکری» تقریباً ۶ نجی و ۷ نجی عصرلرده شمالدن مملکت داخلنه سوریولدکن و اوراده تدریجاً حاکم ملت حالنه یوکسهلدکن سوکرا، نهایت تورک لسانی یالکنز باشنه. مستقل قالدی؛ دیگر بوتون اسکی ملتلر تبعید ایدیلدی. مملکت، بوکونده تسمیه ایتدیکنز. کی، «تورکستان» ایمنی آلدی. نهایت ۱۸ نجی عصرک اورتاسنده، مملکت، ایلك زمانلرده حاکمیت ایچین بیوده یه چالیشان چینلیلرک ائنه کچدی .

پک آسکی زمانلردن بری جنوبده و غربده زنکین حرشه مالک مملکتلرله یعنی هند - ایران؛ یونان - روما عالمی ایله وقوعه کلن جانلی تماس، وقتندن اول. قوتلی تأثیرینی کر ستردی؛ بو متخالف وقارما قاریشیق مدنیت عامللردن خصوصی بر اوجاق دوغدی که، بونک موجودیت و وسعتندن سوک زمانلره کانیجه یه قادار همان هیچ خبردار ده کیلک . بو تأثیر، ایلك لحظه ده، دینی نقطه دن کندیخی کوستریور؛ فقط، دین ایله علاقه دار اولارق، صنعت و ادبیاتده بر تکامل وقوعه کلیور . بوراده کشف ایده بیلدیکنز اسکی تأثیر هندستاندن کلیور . میلادک برنجی و ایکنجی عصرلرنده «بودیلک» هندستاندن تورکستانه انتشار ایدیور؛ اورادن، تدریجاً، اطرافه سرایتله کولکشدکن سوکرا بویوک بر جراتله قبول ایدیلیور . آرتق هر طرفده بو دیزمه عائد معبدلر ویا زاویه لر انشا ایدلشدر . بودیزمک، بالخاصه چینده قوتله انکشافی ایچین، تورکستان مرکز اتخاذا ایدلشدی .

«بودیزم» ایله برابر بالاخره ایکی دین داها تورکستانه داخل اولویور . بودینلرک، بودیزم، ایله برابر متقابل برتسامح اساسی اوزرنده یاشادقلری آکلاشلمقده در . بودینلردن بری، سریانی راهبلر طرفندن تلقین ایدیلن «نسطوریلک» شکلی آلتنده کی خریستیانلقدر . بو خریستیانلیک بالخاصه سکزنجی عصرده، کرک بوراده و کرک چینده، اهمال ایدیله میه جک بروسعت قازاندیغی، چینک اسکی پایتختی اولان «سی-نغان - فو» ده شایان دقت بر بویوکلکه مالک اولان طاش کتابه پک اعلا کوسترمکده در. دیگر دین ایسه، اوزرنده تدقیقاتده، بولوندیغ «ماخیه ئیزم» .

تر. بودین، «مانی» آدی برائلی طرفندن ایکنجی عصرده تاسیس ایدیلن خصوصیتی خاثر بردیندر: «مانیخه نیرم» باشقا مملکتلرده تعریف و تعقیب ایدلیکی حالده ۶۷۰ نجی عصردن ۷ نجی عصره قادار شرقی تورکستانه داخل اولدقن صوکر اکندیسنه خاص اولان مراتب سلسله سنه رغماً بر مدت پارلاق بر انکشافه مظهر اولدی. بو آندن اعتباراً شمالی موغولستانده «شالی اوغورلر» آراسنده تعمیم ایتدی. «مانیخه نیرم» ۷۶۲ تاریخده بوراده رسماً اوغورخان طرفندن قبول و تعمیم ایدلی. اصل چینه ایسه ۶۳۱ تاریخندن اعتباراً داخل اولغه باشلامشدی. بالآخره بودیندن تکرار بحث ایدم جکم. بو ائشاده دیگر بدین دها یاواش یاواش اطرافی استیلایه باشلا یوردی: اسلامیت.

اسلامیتده متعاقب عصرلرده تورکستانه داخل اولویور. اسکی دینلر، تدریجاً کوچولوب غیب اولان بوراده کی اسکی ملیتلر کی موجودیتلری سور و کله دکدن صوکر اسلامیت، وقتیه تورکلشیدیکی محقق اولان بو مملکتده، اون اوچنجی عصردن اعتباراً، یگانه حاکم دین اولارق استقرار ایدیور.

میلادک ایلیک سکزننجی عصرندن اوننجی عصره یعنی شرقی تورکستانه کی حادثلردن تقریباً یکرمی سنه اولنه قادار سیدیکلریز پک آز اولوب، ایکنجی الدن یازیلان تصادفی نوطلره انحصار ایتمکده و بوده بالخاصه زنکین چین کتابیاتنه استناد ایله مکده در. بو معلوماتی ویرن ایلیک ذات، هر هانکی بر مقایسه نک فوقنده قالمش اولان چینلی بودیست «هیوئن (هوآن) - چانغ» درکه، ۶۲۹ تاریخنده مقدس سیاحت اجراسی ایچین تورکستان طریقیه هندستانه کیدن بو ذات، عزیزتمده شمال یولنی، عودنده جنوب طریقنی تعقیب ایتمشدر. متعدد دفعه لر آوروپا لسانلرینه ترجمه ایدیلن فوق العاده مهم اثرنده، تعقیب ایتدیکی سیاحت یوللرینی، قسم اعظمندن یالکز عمومی خطلریله اولمله برابر، کسکین تدقیق ملکه سنی و فوق العاده جانی علاقه سنی اثبات ایدم جک شکلده مکملاً تعریف ایتمکده، وچدیکی مختلف یرلرده کی لسانی و حرثی شرائطی - که بوراده دینداش لریته ده تصادف ایتمشدی - اعداد و تفصیل ایتمکده در. «هیوئن - چانغ» ک تدقیقاتی، تاریخک تنور ایتمش حقیقه لر آئنده بیله، قیمتی هر زمان محافظه ایدم جکدر.

تقریباً اونوزسنه اول علم عالمنک نظر دقتنی «شرقی تورکستان» اوزرینه جلب ایدن بعض یازیلر، اولدجه تصادفی اولارق کشف ایدلمشدر که، قسماً مختلف لسانلرده مختلف

يازيلرله يازملىش صنعت اثرلرينك وقىميا ده يازمه لردن عبارت زىنكىن برخيزينه نك تدقيق ايديله سى ايچين ايلك وسيله وسبب تشكيل ايتمشدره مملكيتك ياغمور خصوصنده فوق العاده فخير اولان اقليمنده وچوق دفعه قورو سيار قوملر ايچنده كومولى اولدينى ايچين چوقد اينى برجالده محافظه ايديلهن ماضينك بوقاياسى - كه اليوم لوندره ، برلين ، پترسبورغ ، قالكوتا كى قولايجه قابل وصول اولان محللاره كوندريه نك اثرلر وبالخاصه يازمه لر بوميانده در - بى صوك درجه دفته شاين اولان وشيمدى به قادر معلوم اولمايان شرائط انسانيه حقتيه برضربه ده تنوير ايدهرك ، بوراده ، انتظار ايمه ديكمز يوكسك برحرثك انكشافاتنه عطف نظر ايديه بيلمك كى ممكن قيلمشدر .

۱۸۹۰ سنه سنده انكليز ملازمى « بوور - Bower » ، « خوچو » ده ايكى تورك كويليسى طرفندن كشف ايدلمش اولان قاين آغاجى قابوغنه محرر بريازمه يى ساتور آمشدر . بو يازى قالكوتا به نقل ايدلدكن صوكرا « هندجه » اولدينى آ كلاشيلمشدر كه ، اوزمانه قادر معلوم اولان انكلىشكى هند يازمه سندن چوق داها اسكى اولدينى يعنى ميلاددن صوكرا در دنجى عصره عائد اولدينى ثابت اولمشدر . بو يازمه نك كشفى متخصصلى آراسنده اودرجه عظيم بر هيجان توليد ايتمشدر كه ، روسلر « كاشغر » ده كى باش قونسولوسلرينك ، انكليز لده مختلف محللرده كى سياسى مأمورلرينك نظر دقتلرئى ، بو يازمه يه مشابه ومماثل ديكر يازمه لرك ميدانه چيقماسى احتمالى اوزرينه جلب ايتكى موافق بولمشدر . عطف ايديلن بودقت واهميت نتيجه سنده بولونان اثرلر قسماً « پترسبورغ » ه قسماً « قالكوتا » يه نقل ايدلمشدر ؛ بونلر آراسنده « خوچو » ده تورك كه ييللى طرفندن كشف ايدلدكن صوكرا بر مدت قاضينك اونده چوق قلره اويونچاق خدمتى كوردن برقاچ يازمه ده موجوددر . بو نوع يازمه لردن پك چوقلرى كرك مرور ايدن عصرلرك تحريكار اللربله و كرك زلى اهالينك جهالتى دولاييسيله ، محو اولمشدر كه ، پك طبيعى تلقى ايديله بيلر ؛ مثلاً كاغذ اوزرنده كى يازمه لر اوسته لر طرفندن استهلاك ايدلمش ؛ كوسه له ويا درى اوزرينه يازملىش اولان يازمه لر - كه انك اينجه الدون قادر اينجه وناز كدر - ايسه قوندره اعمالنده قوللاييلمشدر .

كذلك قاين آغاجى قابوغنى اوزرينه محرر ناتمام بريازمه - كه بالآخره « تيبت » ده قتل ايديلن فرانسى سياحى « دوتروى دورن Dutreuil de Rhins » طرفندن ۱۸۹۲ تاريخنده « ختن » ده ساتون آلمشدر - بوقاربده بحث ايديلن يازمه دن داها بويوك بر هيچان توليد

ایتمشدر . بویازمه، فرانسه هیأتک کشف ایتدیکی دیگر اثرلرایله برابر پارسه کوندرلمشدر . ۱۸۹۷ تاریخنده پارسده انعقاد ایدهن بمشتمش قونغرهنسندہ فرانسه مستشرقلرندن «سه نار»ک ویردیکی ایضاحاته نظراً، بو اثر «هندجه» اولوب کندیسنه مخصوص برخصوصیتی اولان Kharosthi یازسی ایله یازلمشدر . حالبوکه بویازی، اوزمانه قادار، کتاب یازسی اولارق ده کیل ، هندستانک وجوار حوالینک شمال غربینک اک اوزاق قسمنده بولونان کتابهلرده مستعمل بریازی اولارق معلوم ایدی . بویازمه نك میلادی تعقیب ایدهن ایکنجی عصرده یازیلدینی قطعی اولارق قبول ایله بیلیر . بو اثر، بودی الاصل بیتلر قولکسیونندن عبارتدرکه، بویوک بر قسمی بودیزمک لسانی اولان «پالی» لسانده عینی مشابه عنعنه تحتنده معروف اولدینی حالده بوسوک بولونان یازمه شمیدی یه قادار مجهول اولان پراقریت Prakrit لهجه سی ایله یازلمشدی . قاراقته ریستیک اوصافنه نظراً به لهجه نك شمال غربی هندستانه عائد اولماسی لازم کلیر . روس مستشرق «فون اولدنبرغ» ، عینی پارس قونغرهنسندہ، یوکشف ایديلن یازمه نك نقصان اولان داها بویوک پارچه سنک تصادفی اولارق «پترسبورغ» ده بولوندینی ایضاح ایتمشدرکه، صوک درجه شایان دقتدر .

آز چوق تصادفه تابع ویکدیگریته مشابه شکللرده کشف ایديان بو اثرلرک اهمیتنی نظر اعتباره آلان بوکشفیات ایله علاقه دار محفللر، بونلرک کشف ایديلدیکی یرلرده سیستماتیک تحریات اجرایی آرزوسنی اظهار ایتمشدرکه، بو آرزو درحال مختلف طرفلردن موقع فعله ایصال ایديلشدر . بو ساحه ده کی معلوما تمز فینوالی بارون « ث . موق » و دو قنور « اوتودونهر » طرفلرندن ۱۸۹۸ تاریخنده « تورکستان خینی » یه غربی خینه اجرا ایديلن سیاحتده آله ایديلان اثرلره اهمیت شایان بر صورتده وسعت کسب ایلمشدی . اولجه آرکهئولوژیک تدقیقات ایچین بالخاصه موغولستانه یایدینی سیاحتیه کسب اشتهار ایتمش اولان روس آقاده میسی اعضاسندن « قله مانس » یته ۱۸۹۸ تاریخنده شرقی تورکستانه اجرا ایتدیکی ایکنجی سیاحتده - « قله مانس » بوسیاحتده بالخاصه « تورفان » ده ومملکتک شاک قسمنده کی جوار حوالیده مختلف خرابهلرده تحریات یاپمشدی - داها فائده لی نتیجه لر آله ایتمشدر . هندستانده یرلشمش اولان مجارستانلی دو قنور « م . اورهل شتاین » - شیمیدی « سوراورهل شتاین » - هندستان حکومتک حمایه سی تحتنده اولارق شرقی تورکستانک جنوبنده « ختن » جوارنده کی حوالیده ۱۹۰۰ و ۱۹۰۱ سنهلرنده اجرا ایتدیکی تدقیق

سیاحتنده - که مومی الیه Ancient Khotan آدلی ائرنده بوندن بحث ایتمشدر - اجرا ایتدیکی حفریاتده فوق العاده مهم هر نوع کشفیات اجرا ایتمشدر. شوراسی شایان ذکر درکه «شتاین» سیاحتی ائناسنده «کاشغر» ده میدانه چقان معما آلود یازی ایزنی اختوا ایدن بعض وثیقه لرك، مؤخرأ وجوده کتیریش تامیله ساخته وثیقه لر اولدیغنی اثباته وبو ساخته کارلغک اساس عاملنی کشف ایدمرك هر کسی اقناعه موفق اولمشدر؛ اوزماند نبری حصوله کلن انسیت دولایسیله بوکون شهبه سز داها چاپوق آ کلاسیلاجق اولان بویله بر ساخته کارلق ایچین بعدما آحیق هیچ برقاپو بر اقلیمامشدر.

«هامبورغ» ده ۱۹۰۲ تاریخنده انعقاد ایدن مستشرق لر قونفره سنده «شتاین» ک اورتیه قویدینی شایان دقت کشفیاتی ایله «قله مانس» ک آلدیه ایتدیکی نتیجه لرك اویاندر دینی علاقده، برلین اتنوغرافیا موزه سی طرفندن ترتیب ایدیلن ایلك آلمان هیات استکشافیه سنک کونده ریله سنه سبب اولمشدر. بو هیات پروفیسور «غرونودهل» و دوكتور «هوت» ک اداره سی آلتنده ۳/۱۹۰۲ سنه سی قیشنده باحصه «تورفان» حوالیسندن چالیشدی؛ واز جمله اسکی اویغورستان مرکز اداره سی اولان «خوجو» یاخود معروف اسمیله «ایدیقوت» [۱] شهری خرابه لرنده یاخود «دقیانوس» [۲] ده یابیلان حفریاتده اسکی شهر خرابه سنک، سورلرینک ومعبدک، الح بر رسمی میدانه چقیدی. الیه ایدیلان محصول لر، بومیانده برچوق یازمه لر قرق آلی صندوق ایچنده برلینه کوندرلدی. بویازمه لرك قرآنی مهم کشفیاتی انتاج ایتدی. بودرجه زنگین نتیجه لر استحصال ایدن و ایلریده داها بویوک غنیمت لر وعد ایدن بو تدقیقات و تحریاتک دوامنی تأمین ایچین بالاخره (۱۹۰۸ کانون اول) هندستانه و قوعبولان بر سیاحتی ائناسنده وفات ایدن پروفیسور «پیشال» ک تشبیهله مومی الیه ک اداره سی آلتنده برلینده مستشرقلردن مرکب تشکیل ایدیلن بویوک بر قومیتیه، پروسیا حکومتک حمایه سنده یکی بر هیات ایچین ایجاب ایدن وساطتی جمع ایتمکک موفق اولدی. بو «ایکنجی آلمان» و یاخود «برنجی پروسیا قرالیتی» قومیتیه سنک باشنه، الیوم برلین اتنوغرافیا موزه سی مدیری اولوب عزم صاحبی بر ذات اولان پروفیسور دوكتور «فون لوقوق» کخیریلدی. ایلك قومیتیه اشتراک ایدن «بارتوس»

[۱] «ایدیقوت»: مقدس سعادت، مقدس حشمتاب، اسکی اویغور حکمدارلرینک عنوانی.

[۲] اصحاب کهفدن بر سنک اسمی. بودیزم زمانندن قالما اولوب اسلامیت طرفندن بوکون بیه

طابیلان اصحاب کهفک مفاره معبدی، حواردده بولونان «توبوق» وادیسنده بولونمقده در.

فنی مشاور صفتیله بو قومیتیهده اشتراک ایتدی . سیاحت ۱۹۰۴ صوک بهارندن ۱۹۰۷ شباط تاریخندقادار دوام ایتدی . یولده سختی مختل اولان « فون لوقوق » ی « غرونوده دل » استخلاف ایتدی . « غرونوده دل » ایکنجی ر موفقیت استحصال ایدیلدکن صوکر و جوده کتیریلن ایکنجی پروسیا فرالیتی هیأت سفریه سنک ریسی ایدی . مع مافیله هر ایکی ذات « فون لوقوق » ک مملکتنه عودتی زمانه قادار برلکده چالیشدیلر . قوبهاغ مستشرقلر قونفره سنه اشتراک ایدن ذوات ، « فون لوقوق » ک ، متعدد جلسه لرده ، سیاحتی نتیجه دائر ویردیکی مهم راپورلری تحظر ایدرلر . « لوقوق » اک فضله « تورفان » شهرینک متعدد محللزنده توقف ایتمش وبومیانده بالخاصه آزاوول ذکر ایدیلن اسکی « ایدیقوت » شهرینک معظم خرابه لرنده تخریبات اجرا ایتدیرمشدی . « غرونوده دل » ایسه قسماً « فون لوقوق » ایله برابر وبالخاصه « خوچو » شهری ایله جوارنده و « قارا شهر » ده چالیشدی . « ایدیقوت » شهری - تورکستانده کی داها دیگر بر طاقم محللر کی - بر نوع « پومپه ئی » در . مع مافیله آراده بر فرق وار : اوده ، کوروندیکنه نظراً ، بوراده برنجی درجهده تخریبات اجرا ایدن عاملک طبیعت قوتی اولماسیدر ؛ بونی انسانلر یامشدر . هر طرفده تخریباتک قصدی اولدیغنی کوستره ن دلیللرک ایزلرینه تضادف ایدلکده در . بریده ، راهب البسه لری بقایاسنی حاوی قازماقاریشیق براسکلت بیغینی بولونمقده در که ، وقتیه اولدورولدکلری وضعیتده قالدکلری آ کلاشلمه مقده در . دیگر بر محله ده ، بوکون نیله اوزرلرنده قان لکسی ایزلری بولونان قادین البسه لری بقایاسنه تضادف ایدلشدر . ظاهره باقیلیرسه ، شهر ۹ نجی عصر دن پک چوق صوکر اولمایان بر زمانده دشمنلر طرفندن ضبط ایدلمش اولوب ، بونک ، دینی مجادلات اثناسنده وقوعی محتملدر . فرار ایدمه مین اهالی ایسه بو هنکامه ده یا اولدورلمش و یا دشمن طرفندن داخله سوق ایدلشدر . خرابه لر تنه لاشدقن صوکر ، بالخاصه یوکسک بر ارتفاعه مالک اولمایان قسملر ، هر طرفه کیره بیلن بالحق و قوم ایله کومولشدر . بو ، بویوک بر سعادت اولمشدر ؛ چونکه بو صورتله پک چوق شی محفوظ قالمشدر که ، عکس حالده بوتون بونلر زمانک محراب آلرندن باشقه برلی اهالینک بو نوع آثار عتیقه یه قازشی حرمتسز لکلری وجه التلری یوزندن آرتیق تخلص ایدیله میه جک درجهده پریشان اولمش اولوردی ؛ برلیر ، هر هانکی بر صورتله ایشه یازایه حق ویا پاره ایدمه جت بر شی بولدیلمی در حال اونو یوق ایدهرلردی ؛ استعماله صالح اولمایان و یا خود دینی حسلرینی رنجیده ایدن شیئلری ایسه -

مثلاً نقش اثرلری کبی - تخریب ایدرلردی . مع مافیه، مسعود بر تصادف اثری اولارق، پک چوق شیلرده خرابی دن مصون قالایلمشدر . حالا هر بر طرفده ایکی بیک بش یوز مترو طولنده و یکریمی مترو ارتفاعنده کی معظم اسکی شهر سورلری ده کیل ، حتی آز چوق اینی محافظه ایدیلش پک چوق خرابه لر ، عینی مالز مه دن یاپلمش بنالر و بو میانده اکثریسی بودیست و بر قسمی مایخه ئیست و بعضیسی ده خریستیان معبدی اولان مختلف بویوک معبد و مناستر لر .. الخ موجوددر . کذلک ، تخریبات یاپیلان دیگر یرلرده قسماً بوکا مشابه خرابه لر و قسماً داغلرده اوست اوسته موضوع متعدد مغاره لر بولونمشدرکه ، بونلرده عینی مقصدله استعمال ایدیلشدر . تخری ایدیلن خرابه لر و مغاره لرك بعض یرلنده کرك بودیزمه و کرك مایخه ئیزمه عائد میتولوژیک تصویرلره حکمدار و یا راهبری کویسترن قسماً پک بویوک دیوار تصویرلری موجوددرکه ، اکثریسنده پوزتره مشابهتی و یا خود عرق علامتلینه عائد کسکین فرقلر پک و اشخدر . « بارتوس » بونلرك اینی محافظه ایدلمش اولانلرینک اک مهملرینی اوافق اوافق پارچه لره آیره رق دیواردن چیقارمش و بالا آخره برلینده یاپیشدیرمشدرکه ، الیوم اوراده قومیات موزه سنده بولونمقددر . بونلرك ایچنده مایخه ئیزمه عائد برصیرا تصویرلر یکتا بروضیتدهدر . بونلردن باشقا برچوق مختلف اشیار میانده پک ظریف ایپکلی قوماش پارچه لری بقیه لری ، همان همان بوتون برکت ، بخانه دولدوره جق برطاق یاز مالر موجوددر . بونلردن برچوقلرینک قسدا پارچالیش اولدقلری کورولمکدهدر . بوا یکی هیأت سفریه طرفندن اُله ایدیلرک آلمانیا یه سوق ایدیلان آثار عتیقه ۲۳۳ صندوقدن آشاعی ده کیلدر . حما آلود برصورتده چالیشان « فون لوقوق » ۱۹۱۳ و ۱۴ سنه لرنده تکرار « بارتوس » ایله برابر تورکستانه کیده رک اوراده ، بالخاصه تورکستانک شمال غربی قسمنده « کاشغر » ایله « مین کوی » - که « خوچو » نك شرقنده کائن اسکی - برمناستر اراضیسندنر - آراسنده کی حوالی یی تخری ایتمشدر . بوسیا حنده ده پک چوق محصوللر - ۱۵۲ بویوک صندوق - اله ایدیلشدرکه ، بومیانده بالخاصه دیوار ترسیاتی ، هیکل تراشی ، تحت او بماجیلغی اثرلر ، سکله لر ، آرکولوژیک اهمیتی حائر دیگر اشیا ، و آریخچه ، اکثریسی منشیای هندستان اولان بعض مهم یازمه لر بولونیوردی .

بو اثناده « شتان » ۱۹۰۶ - ۱۹۰۸ تاریخنده بویوک و مشکل بریکی سیاحتیه داها چقمشدی که ، بوسیا حنتیجه سی ، برآز اول ذکر ایدیلندن داها آز موفقیتلی ده کیلدی .

بوسیاخت ، اولکیسی کبی ، ئملکتک جنوبندن « کاشغر » و « ختن » دن اعتباراً « قان-سو » ایالتی داخلنده « سو-چو » و « قان-چو » ده و اورادن کری به دوغری شمال یولندن « تاقلا - ماقان » چولنی قطع ایدهرک نهایت بولویوز . « شتاین » ، « ختن » ک شرقنده کی مختلف یرلده قسماً چول داخلنده « لوب-نور » ک یوقاری طرفنده-بورایی « سو-هنه دن » ده زیارت ایتشدی - شهر خرابه لری کوردی که ، الیوم قومه کومولش اولان بو خرابه نك جوارنده وقتیه انکشاف ایتمش برحیظ اولدینی آ کلاشیلور . ظریف اویمه لی اخشاب کراسته سی اکثریا حالا یرلی یرنده دوزان اولر داخلنده یاپیلان حفریات نتیجه سنده ، مختلف محللرده یازمه لر میدانه خچمشدرکه ، کافه سی ، شمالی هندستان Kharosthi یازیمی ایله تحتہ پارچه لری اوزرینه یازیلشدی . بو کیفیت ، بو شهرلرک صوک ذی حیات دورلرینک میلادی ایکنجی و اوچنجی عصرلره عائد اولماسی لازم کلدیکنی اثبات ایدهر .

بو شهرلرک مرور زمان ایله قوتلی قوم فورطنه لری طرفندن استیلايه اوغراقدن صو کرا (یوقسه اولاد دشمان استیلاسی می ؟) بعض اماره لره نظراً علی العجله ترک ایدیلدیکی احتمال داخلنده در . بونلر ، هر حالده ، اولجه « هیوئن - چانغ » طرفندن غیر مسکون شهر خرابه سی اولارق ذکر ایدیلان شهرلردن برقاچی اولسهر کر کدر . مذکور یازمه لری ، باشلیجه ، وشقه لر ، مکتوبلر و بوکا مائل قیصه شیلر تشکیل ایدرکه ، اکثرینسک ، امحا ایدیلهرک مذبله یه آتیلدینی آشکاردر . بعضاً بر یرده بونلردن اوقادار چوق مقدارده بولونمشدرکه ، بونلرک معاملات جاریه یه عائد رسمی اوراق اولماسی ده پک ممکندر . مکتوبلرک شکلی پک قاراقته ریستیک در : یازی به تخصیص ایدیلان دوز تحیفه لر یکدیگری اوزرینه موضوع ایکی پارچا تاحته دن مرکبدرکه اوزری کاملاً دلیکاردن کچیریلش سیجیم ایله صاریلشدر . بو سیجیم بالیقندن بر مهر ایله اورولو اولوب ، بو مهر ، شایان دقت اولارق « هر اقلس » و « نروس » کی خالص قلاسیک یونان موثیفلرئی طاشیمقدمه در .

« شتاین » ک تحریات اجرا ایتدیکی دیگر بر موقعه ده اسکی « میران » قلعه سی خرابه سیدرکه « چار قلیق » ک شرقنده صوک درجه تنها بر یرده داغک اک آلت صیرتنده کائندر ؛ میلادی ایکنجی و اوچنجی عصرلره عائد بودی معبدلری بقایاسنی ده احتوا ایتکده در . قلعه نك ، اک مهم جتوبی مواضله یولنک محافظه سی ایچین یاپیلدینی آشکاردر . ۸ نجی و ۹ نجی عصرلرده بوراده بریت غار نیزونی واردی که ، بالخاصه ۹ نجی عصرده ، تخریب ویا تسلیم ایدیلش

اولمستی لازم کلیور. بوزماندن اول بوراده تورکرله دیگر ملتاره منسوب عسکرلر واردی. بو عسکرلر ایچنده بالخاصه تیبتیلر، اینانلمایه جق قادار کوتو شرائط داخلنده، بر دوموز آخیرندن داها فنا بر زده یاشایورلردی. بوغار نیرونک کاملاً اشغال ایتدیکی بوتون اولارلردن اوج متره دن فضله بر ارتفاعه قادار، سنه لک بریکدیردیکی هر تورلو سوپروتی و مزخرفات ایله دولو ایدی. بیک سنه صوکرادخی قالمش اولان تعفنایه رغماً «شتاین» بوتون بونلری قازیره رق تحریاتده بولونمش، و بو پینسلک بیغینی ایچنده کومولی اولارق بر طاقم آلتر، سلاحلر، البسه پارچه لری، الخ... بقایاسندن ماعدا، تحته ویا کاغداوزرینه مختلف لسانلرده یازیلش تقریباً بیک پارچه محررات الده ایتمشدر. بونلرک ایچنده اک چوق طانیدیغ - چونکه بالذات دو قنور «شتاین» ک مراجعتی اوزرینه بونلری نشر و ایضاح ایتمشدم - پک ابتدائی نبانی برکاغددن تمامیه صاغلام قالمش بریپراق ایله، عینی نوعدن ایکی اوج اکسیک پارچه لری ذکر ایده جکم؛ بونلر اویغورجه - تورکجه اولوب اولجه طرفدن حل ایدیلن «رون» خطنه مشابه بریازی ایله یازیلشدرکه، بویازی به آنجاق تورکجه طاش کتابة لرده وبالخاصه شمالی موغولستانده (اورخون) و جنوبی سیریا ده (ینسه یی) تصادف ایدیلکده در. بوتون بویپراقلرده، کندیلرینه قلعه دن مرور تذکره سی ویا پاسپورت ویریلش ویا هر هانجی بر صورتله حمایه ایدیلش اولان اشخاصک اسامیسی موجوددر. تمامیه صاغلام اولارق بولونان یپراق دوردنجی آیک یکریمی دو قوزنده یازیلشدر؛ فقط سنه سی آیرجه محرر ده کیلدر. بو عینی کون طرفنده یکریمی بش کشیدن آز اولمایان اسامی لیسته سی قید ایدیلشدرکه، ذکر ایدیلن زمان طرفنده، هر حالده بلکه ده خصوصی حرب شرائطی داخلنده، مناقلاتک نه درجه ده چوق اولدیغنی کوستریر [۱].

«شتاین» داها شرقه دوغری تقریباً یدی یوز الی کیلومترودن فضله بر مسافه اوزرنده، دوکولمش بالچیقندن یاپیلش، بربرلرینه متصل دیوار بقایاسنی کشف ایتکده موقوق اولمشدر. چوق داها صوکرالری «سو - چو» شهرینک شرقنده وجوده کلش اولان تمامیه صاغلام دیگر برسوره منتهی اولان بوسور، شمالده اقامت ایدن باربارلرک وبالخاصه

[۱] باؤیکز: [Samlede Afhandlinger] ج ۳، ص ۴۱۷ و متعاقب؛ «میران و تون - هوانغ» ده کی تورکجه رونی یازیلشه محرر یازمه لر «نامیه» آسیا انجمن قرالیسی مجموعه منی» طرفندن ۱۹۱۲ تاریخنده نشر ایدیلن «شتاین» ک اثری [۰].

« هیوانغ - نو » لرك جنوبي مواصله بولنی قاپامق و دولایسیله چینی استیلالرینه قارشى قویه بیلیمک ایچین داهای قبل المیلاد چینلیلر طرفندن انشا ایدیلش اولسه کر کدر . تقریباً دورت کیلو مترو فاصله لی مسافهلر داخلنده معظم قاراغول قوله لری ایله بونلرك جوارنده غار نیزون اقامتگاهلری بقایاسنه تصادف ایدلمکده در . بو خرابه لده یته بیغینارله یازمه محررات موجود در که ، همان کاملاً چینجه اولارق تحتہ صفحهلر اوزرینه یازیلش صرف عسکری وثیقه لردن عبارتدر . اک اسکی تاریخی اولانی قبل المیلاد ۹۸ تاریخده یازیلشدر . بو وثیقه لری میلاد دورینه عائد ممکن اولان هر درلو مهم معلوماتی احتوا ایتمکده در : اجرت ، اعاشه ، عسکر لرك تسلیمی ، اوپتیک تلغراف خدماتی ، پوسته جیلق الخ . . . کی .

بوسور بقایاستنک جنوبنده بویوک « تون - هوانغ » واحه سی واردر که ، « شتاین » بلنکه اک شایان دقت کشفیاتی بو واحه یه مدیوندر . بوراده « بیک بودا » مغاره لری یعنی قایا جدارلری دروننده بری دیکرینک یاننده اولمق اوزره ایکی ویا متعدد قات حالنده اوست اوسته تخمیناً بشیوز دانه مغاره واردر . بومغاره لرك موجودیتی اولجه ده معلومدی ؟ فقط هنوز تحری ایدیله مشدی . بو مغاره لرك قسماً معظم دیوار ترسیاتیله ترین ایدلیکی تحریات نتیجه سنده آ کلاشیندینی کی ، کذلک بورالده منشأ لری بودی اولمق اوزره [۱] آز چوق تحریاتیه معروض قالمش هیکلر بولوندی .

برلی اهالی ایسه بالعکس بومغاره لری بوکون بیله مقدس تلقی ایتدکرندن داخلنده کی صنعت اثر لریته دو قونمق ممکن اولامادی . فقط « شتاین » ک موجودیتی ایشیتدیکی بویوک برکتبخانه ، برقاچ سنه اول ، تائویست بر راهب طرفندن تصادفی اولارق کشف اولونمشدی . راهب بو خزینه یی بویوک بر قیصقانجمله له محافظه ایدیوردی ؛ فقط « شتاین » طاتلی سوزلرله ، مونس ومعقول دلیللر ایله ، وبالخاصه ، فوق العاده مقتدر بر شخصیت اولان چینلی رفیقنک سیاسی مظاهرتی نتیجه سنده ، راهبی اقناع ایدهرک خزینه نك بولوندیغی یره کیرمکه موفق اولدی . « شتاین » تقریباً بیک سنه برمدت کیزی قالان وفره سک ایله اورتولو اولان یان قاپودن ایچری کیردیکی زمان ، کندیسنی قراکق بر محله ده بولدی . بوراده یردن اون قدم

[۱] [مغاره لرده کی - آرکه ئولوژیک تدقیقات په للیو طرفندن اجرا ایدیلشدر . Les grottes « Touen - Houang » ۱۹۲۰ سنه سنیدنبری . بش جلدی ده انتشار ایتشدر . مرکزی آسیاده په للیو هیاتی طرفندن دورت ترتیب اوزرینه لوحه لرو وجوده کتیر باشدر .]

ارتفاعه قادار طبقه طبقه یوکسه له ن ال یازیسی دمتلرینه تصادف ایتدی؛ بونلرک مجموعی، بالآخره اگلاشیلدیغنه کوره، تقریباً بشیوز قدم مکعبی ایدی. «شتاین» داها سوکرا، کتبخانه نك اورا نه یرلشدکن صو کرا قوووعک دیوارله اورولمسی کیفیتنک بیک سنه سندن سوکرا، کتبخانه بی احتمالکه دوشمان تجاوزندن مصون بولوندیرمق امله، وقوعبولدیغنی تثبیت ایتدی.

اوزماندن بری بوخزینه یه هیچ کیمسه ال سورمه مشدی. خزینه، بوقادار اوزون بر مدت قابلی قالماسنه رغماً، کاملاً مکمل برحاله اولوب رطوبتدن اصغری درجه ده بیله متأثر اولمامشدی. اولابرقاچ دمت اورا قی دیشاری به چیقاره رق تدقیق ایتمک ایچین مساعده ایسته دی. «تون - هوانغ» ده برچوق آیله دوام ایدهن اقامتی اثناسنده، راهبه نظر آ چین عقائد دینه سنه عائد اولمایان کتابلرک هان هان کافه سنک تدریجاً دیشاری به چیقار یلماسنی تأمین ایتدی. مرکزی آسیاده استعمال ایدیلن مختلف لسانلرده محرر برچوق مختلف یازمه لری احتوا ایدهن بویوک خزینه، بوضورتله «شتاین» ک النه کچدی. بوخزینه میاننده مثلاً، ایک قوماش اوزرینه محرر مکمل ئورکولی ترسیمات واردی که، وقتيله معبد سنجاغی اولارق استعمال ایدیلش اولماسنه رغماً، راهب طرفندن قطعاً اهمیت ویريله مشدی. «شتاین» یکریمی دورت صندقدن آشاغی اولمایان یازمه لر ایله صنعت ترسیمه عائد اثرلری، ئورکو و بوکا نماثل اشیایی لوندرده کی اوینه کوندردی؛ مع مانبه متعدد هیاتلره سرمایه اولاجق داها برچوق اشیاده قالمشدی [۱]. «شتاین» ۱۹۱۳ - ۱۴ سنه سنده یکیدن تورکستانک جنوب قسمنه سیاحت ایتدی. بوراده ده تکرار مهم کشفیاتده بولوندیغی اگلاشیلور؛ فقط بوسیاحت عائد تفصیلاتی هنوز ویره جک بروضعیتده ده کیلم.

فرانسز سینولوجی «په للیو» چینه وقوعبولان اساسلی سیاحتی اثناسنده ۱۹۰۶ و ۷ تاریخنده تورکستانده اوغرادی؛ زیارت ایتدیکی برچوق یرلردن سوکرا «تون - هوانغ» ده

[۱] باقیکر: اورهل شتاین: Personal Narrative of Ruins of desert Cathay.

explorations in Central Asia and Westernmost China ج ۱ و ۲، لوندرد ۱۹۱۲ - Serindia, Detailed report of explorations in Central Asia and Westernmost Asia. — Chira carried out and described by Aurel Stein. متعدد طللرک معاوتيله وجوده کلن بوئر «اوقسفورد» ده ۱۹۲۱ سنه سنده ۵ بویوک جلد اوله رق انتشار اتمشدر. ۱ - ۳ جلدلرنده برچوق رسملر، دردنجی جلدده بولونان اشیالرک رسملری ایله برلکده - امیسی، بشنجی جلدده ایسه زیارت ایدیلن حوالینک خصوصی خریطه لری موجوددر.

کلبدي؟ « شتاین » طرفندن مغاره ده براقیلان یازیلرک مهم بر قسمنی پاريسه کوندردی [۱]. کذلک ژاپونیساده عینی محله هیأتلر کونده ریشیدی . ۱۹۰۲ سنه سننده بو دیست راهب « غراف - اوتانی »، « قوچا » حوالیسند چالیشدیغی کی ۱۹۱۰ سنه سننده ژاپون « تاتس هیبانا Tatshibana »، مملکتک شالنده (تورفان) وجنوبنده دولاشدقین صوکر « تون - هوانغ » ده مختلف یازمه لر بولدی . بو خزینه دن متباقی قالان اشیا ایسه، الیوم چین حکومتی طرفندن پکین ملی کتبخانه سنه سوق ایدیلمش بولونویور .

شرقی تورکستانده صوکر اون بش سنه طرفنده مختلف جهتلردن نه درجه حملی بر فعالیت کویستریلیدیکی بوقیصا خلاصه دن آکلاشیله جنی کی، بوقعالیتدن، استحصال ایدیلمن نتیجه لرک درجه اهمیتنه و بوراده وقتیه شایان دقت قارما قاریشیق بر مدنیت یاشامش اولدیغنه دائر معین بعض فکرلر چیقاریلمش اولاجقدر .

بو ایضا حاتدن اکلاشیلورکه بالخاصه دینی ماهیتده معظم مبانی بقایاسی کشف اولونمشدر؛ بومبانی، اولجه ده ذکر ایدیلمی کی، اسلامیتدن اولکی دورلرده تورکستانده برلشمش اولان اوچ دینه عائددر . بوقایانک اک چوغنی بودیلکه عائد خاطرهلر تشکیل ایدهر . مع مافیه مانیخه نیرم وخریستیانلوقده صوکر درجه شایان دقت بر چوق ایزلر براقشیلدر . کرک بوبنالر داخلنده ، کرک عینی دینی مقصدله استعمال ایدیلمش اولان قایا قووقلرلنده صنعت نقش هیکلر ایشی ویا دیگر شکلره، مثلاً یازمه لر داخلنده مینیاتور شکلری کی، تمثیلی صنعتک شایان دقت پک چوق تظاهراتنه تصادف ایدرز . بو صنعتک انتشار ایتدیکی یرلردن اک مهمی هندستانک شمال غربی گوشه سننده « قندهار » شهریدرکه، وقتیه بوراده « یونان » تأثیراتی آلتیده کندینه خاص بر صنعت انکشاف ایتدیگنی ، مثلاً « آپولون » تصویرلرینک « بودا » رسملری ایچین اورنک اتخاذایدیلمش اولماسی اثبات ایتمکده در .

تورکستانه کلنجه ، بوسنعته قسماً ایران صنعتندن ، قسماً ده یونان - بیزانس صنعتندن اولوق اوزره غریب دن دائماً قارما قاریشیق بر شکل آلان اسلوب اختلاطی حالنده مؤخر بر مداخله وقوعبولمش ، وبوصورتله تشکیل ایدهن تورکستان صنعتی ایسه، تکرار، کورولدیگی کی ، بوتون شرقی آسیا دینی صنعتی ایچین بر ارتباط حلقه سی وظیفه سنی ایفا ایتمشدر . فقط بوتون بونلرده پک چوق مشکوک نقطهلر موجوددر . صوکر زمانلرده تدقیقاته آماده

[۱] بافیکز : تورکیات مجموعه سی ، ج ۲ ، ص ۴ : ، نوطه ۱

بولونديريلان زنکين مالز مه سایه سنده بوساحه ده موجود پک چوق مهم مسائلك چانه انتظار ايدلمکده در [۱] .

اليوم بويوک حکومت مرکز لنده کی موزه و کتبخانه لرده بولونان مکشوف يازمه لر ايله ، اسکی چين نمونه لرينه توفيقاً ، چه تيلمش تحته اوزرينه وجوده کتيريلن طبع لر دن مرکب اولان بويوک خزينه ، احتمالکده داها فضله بر قيمت و اهميته در . بوتون بو اثرلر دن نتايج علميه استحصالی ايجين سنه لر ی قوجا قلاياچق عظيم مساعی به احتياج واردر . بویازمالر ده هر شکلده مالز مه موجوددر : تاخا لوحه لر ، قاین آغاجی قابوخی ، خورما يپراقلری ، ، که ، ينه خورما يپراقلری اوزرينه محرر هند محرراتی کبی ، هر يپراقده بربری اوزرينه تام تطابق ایدن دليک لردن کچيريلن ايلرله بر مجموعه حالنده محافظه ايديلشدر . کوسه له ويا اينجه دری ، کاغد واپک . بوضوک ايکی ماده کاه آز چوق اوزون طومار لر حالنده وکاه علی العاده بيلديکمز کتاب شکلنده در . القبا اعتبار يله ده پک مختلف چشيدلر واردر . لسانلره کلنجه ، هيچ اولماز سه بردوزينه قادر در که ، بر قسمی بو کونه قادر قطعياً معلوم اولمايان و آنجا ق معناسی شيمدی اکلا شيلمايه باشلايان مختلف لهجه لر دن عبارتدر . محتوياته کلنجه ، قسم اعظمی دينی در ؛ او قادر که ، يوکسک بر قيمت ادبيه سی اولانلری ده بر معتاد دينی بر اساسه استناد ايتمکده در . بونلر مياننده هر نوع وثائق ، خصوصی مکتوبلر ، الخ ... ييغينلر تشکيل ايتمکده در . حقیقی معناسيله ادبيات تاريخيه کتابلرينک ، مع الاسف ، قطعياً موجود اولمايغی کورولور .

بو کشف ايديان اثرلرده کی مختلف لسانلری تدقیق ايدرکن ، اولاهند منشأ لر دن کنن لسانلر دن باشلايالم . بوميانده ، مملکتک جنوب قسمنده « ختن » ده « شتاین » طرفندن کشف ايدیلن تحته ويا کوسه له اوزرينه محرر بر طاقم يازمالر - که يوقاریده بوکا اشارت ايتشدک - خصوصی بر موقع اشغال ایده لرلر . بونلر ، باشليجه ، يوقاریده موضوع بحث اولمش

[۱] - آلمان عالمی طرفندن کشف ايدیلن صنعت اثرلرينک بويوک بر قسمی « فون لوقوق » طرفندن « خوچو » ، شرق تورکستانده « تورفان » شهرينه کوندريلان ايلک پروسیا قرالیتی هیأت سفرينه سی طرفندن کشف ايدیلان اک مهم غنائم حقتنده ۱۹۱۳ سنه سنده برلینده نشر ايدیلن فاقسيميله ايدایش اثرده موجوددر . عینی مسأله حقتنده ينه عینی مؤلفک « اورتا آسیاده بو ديلکه عائد مؤخر آثار عتيقه » آدی اولوب تاریخی مسألی مفصلاً تدقیق ایدن چوق مهم ديگر بر اثری ده واردر که ، ۱۹۲۲ تاریخندن شيمدی به قادر دورت جلدی انتشار ايتشدر : برنجی جلد پلاستیک ، ايکنجی جلد مانجه نيست مينياتورلر ، اوچنجی جلد ديوار رسملری ، دورنجی جلد ديوار رسملرينه عائد آطلاس .

اولان Kharosthi یازسییہ Prakrit لهجہ سی ایله مخرر هر نوع وثیقلر ومکتوبردن مرکبدر؛ بونلرک میلادی ایکینجی واوچنجی عصره عائدتی لازم کلکدهدر. بو دورده هندیلرک «ختن» وجوارنده چیلیر ایله برابر یاشامش اولملری ایجاب ایدهر؛ زیرا بو وثیقلر، بعض هند افسانه لریله، از جمله «تاقاسیلا» Taxasila [Taxila، شمال غربی هندستان] سکنه سنک همالایانک شمالنده کی چوله تبعیدی حقنده کی افسانه ایله کسب ارتباط ایدیور. بوکاء، مقابل، متعاقب عصر لره عائد اولوب قسم اعظمی خصوصی براهمی یازسی تعبیر ایتدکری حلزونواری هند یازی نوعیله سانسقریجه تالیف ایدیش اولان هند یازمه لری بر ایکی مثلی داها فضله در. بونلر باشلیجه «بودیزم» عقائد دینه سنه عائد یازیلر ویا یازی قیرینتیلر بدرکه، قسماً بودیزمک داها مؤخر عناصرینه تعلق ایتکدهدر؛ فقط بو میانده دیکر بر چوقلری داها بولونمده درکه، شیمدی یه قدار یالکز اسم لریله ویا خود بالخاصه چینجه ترجمه لری دولایسیله بیلنمکه اولوب بوراده بردنبره میدانه چقمقده در. جنوب بودیزمنک مقدس لسانی «پالی» اولدینی حالد، بوراده کی یازمارک هپی سانسقریت لسانیه تالیف ایدیشدر. بونلرک پالیدن سانسقریجه یه ترجمه ایدیلدکری ویا پالی لسانیه اولان متنلرک مؤخر نمونلری اولدقلری دوشونولورسه، پک یا کلش بر نقطه نظر تعقیب ایدیش اولور. شو جهت ثابت اولمش تلقی ایدیه بیلیرکه، بودیزم اعتقادیاتنه متعلق اسک کی کتابلر عن اصل «فاوما بودا» نک مملکت لهجه سنه توافق ایدن «پرا کریت» لهجه سیله تالیف ایدیش واوندن صوکر، قسماً عمومیتله کلاشیلان «سانسقریجه» یه قسماً «پالی» لسانه ترجمه وترجمه دوام ایدیشدر. بو ایکی لساندن سانسقریت لسانی، التنجی عصرده هندستانده ترقینک الک یوکسک نقطه سنه واصل اولان و مرور زمان ایله تامیه بر طرف ایدیلن شمال بودیستلرینک یازی لسانی اولشدی.

بوندن باشقا، بردنبره سانسقریت لسانیه یازیش هندستان صنعت شعرینه عائد بر طاقم محصولات تصادف ایدیور. بو محصولات، هند انکشافنک الک یوکسک ترقی درجه سنی کوستره ن بردوره، بشنجی عصرک بدایتنه عائد اولوب، بودوردن یالکز «قالدازا» اسمنده کی شاعری طانیور. حالبوکه بونلرک سفلری حقنده هیچ برشی بیلمیور.

تورکستان، بزه، عینی دوره عائد، ولوکه قسماً تامام پارچه لر حالنده اولسه بیه امید ایدیله یین بر زمانده، پک چوق اثرلر بخش ایتش اولویور: الهیلر، غرامی شعرلر، حکایه لر، دراملر،

الخ... فقط بوتون بو اثرلر دینی بر تمه استناد ایتکده در. بونلردن بر چوقلری، مهرانکی بر دورده ادبیات دینه نك وجوده کتیره بیله جکی الك کوزهل اثرلری تشکیل ایتکده در. اکثر شاعرلرک اسملری معلوم ده کیلدر. مع مافیہ بونلر آراسنده، اسمی مؤخر زمانلرده دخی محفوظ قلمش اولوب، یکانه اثرینی، چوق اسکی اولمایان بر زمانده هندستانده بولومش اسکی بر یازمادن اوکر ندیکمز بردانه سنی قطعیتله تعیین ایده بیلوروز: «Asvaghosa» .

مع مافیہ «تورفان» ده کشف ایدیلن اثرلردن، الك چوق ایران فیلولوژیسی استفاده ایتشدر. باشقا شکللرده ایراندن مدنیت طریق ایله مؤثراولدینی آکلاشیلان لسانی نفوذدن صرف نظر، مملکت خلقی آراسنده داها اسکی بر زماندن بری ایران عناصرینک موجودتی محققدر. قسماً شیمدییه قادر مجهول اولان مختلف اسکی ایران لسانلرنده بر چوق یازمال میدانه چیمشدرکه، بر معتاد، دین ایله علاقه داردر. بونلرک اکثرینک استناد ایتدیکی دین ایسه «مانیخه ئیزم» در .

بو دینی ایلمک دهه کشف ایتک شرفنی احراز ایدهن ذات، آلمان مستشرقلردن «ف. وو. ق. موللر» در. «مانیخه ئیزم»، اولجه ده ذکر ایدیلدیکی کبی، میلادی اوچنجی عصرده «مانی» اسمنده بر ایرانی طرفندن تأسیس ایدیلش، و بر مدت پک زیاده تعمیم ایده رک بحر- سفید مملکتلرینه، یونان- روما عالنه قادر اتساع کسب ایتشدر؛ فقط بالا آخره تدریجاً هریرده تعقیب ایدیلرک کوکندن احما ایدیلشدر. بو دین حقنده شیمدییه قدر بیلین شیلری، همان منحصرأ «مانیخه ئیزم» ک خصملرینه، یعنی قسماً خریستیانلغه - پاپاس «اوغوستین» کبی- قسماًده مسلمانلغه مدیونز. بو یولده بر «مانیخه ئیزم» ادبیاتی موجود اولدینی داها اولدن معلوم ایدی. فقط بو ادبیات هیچ بر ایز بر افاقسزین تمامیه نحو اولمشدی. نهایت، بکله نهمین بر زمانده، هیچ اولمازسه اکسک پارچالر حالنده، تورکستانده میدانه حیددی. خصملرک «مانیخه ئیزم» ک علیهنده بولوندقلری نقطه لری ایضاحده کوستردکلری همت هیئات عمومیه سیله تصدیق ایدیلسه بیله، شیمدییه قادر استناد ایدیله بیلن منبعلرده کی پک چوق مهم ماده لر آرتیق بوسبوتون باشقا و صریح بر ماهیت آلمشدر. قطعیت ووضوح ایله تعیین ایدیله بیلن جهت، «مانیخه ئیزم» ک همان تمامیه اسکی «زردشت» دینه استناد ایتسی کیفیتدر. بو خصوص مهرانکی دین ایچین قاراقبه ریستیک اولان «ضیا» و «ظلمت»، «ای» و «فنا» پراسپی آراسنده کی ضدیتله اکلاشلمقده و صیرا تعقیب ایدن رحمانی و شیطانی موجودیتلر، الهمه اساطیری اسملریله داها

بو یوک بروضوح ایله میدانه چیقمه قدده درکه، «مانیخه ئیزم» ده کی بواسه لر زردشت دیننده کیلرک عینیدر. مثلاً «زروان» Zarwan، «اهریمن» وداها برچوقلری... اولجه قبول ایدیلدیکی کبی خریستیانلق عناصرینک «مانیخه ئیزم» ه قاریشاسی کیفیتنک - «مانیخه ئیزم» ک خریستیانلق ایله برابر یاشادیغی واونک تأثیری آلتنده قالدینی غریبدن صرف نظر ایدیلیرسه - حتی بالذات «مانی» نک خریستیانلغی تأسیس ایدن عیسی پیغمبر لهنه اداره کلام ایتدیکی کورولدیکی حالده بینه، آرتیق صوگدرجه ده شبهه لی اولارلق تلغی ایدیله سی لازم کلیر. بوویا شونقده «بودیلک» ایله ارتباط موجود کبی کورونورسه ده، بو، بلککه تورکستانده واقع اولان منفرد بر حادثه دن عبارتدر. «مانیخه ئیزم» نظریه سندن، جسمانی وروحانیلرک مختلف قدمه لرده کی صنوف تشکیلاتندن بو صحیفه لرده بحثه محل یوقدر. یا لکز شو قادیاری ذکر ایدلک لازم کلیرکه، مانیخه ئیست یازمالر اکثریا فوق العاده کوزل و سوسلی اولوب بر چوقلری مکمل مینیاتورلرله تزین ایدلشدیر [۱]. بو، شبهه سز «مانیخه ئیزم» ه خاص بر کیفیتدرکه، «اوغوستین»، تنقیداتی میاننده مانیخه ئیستلرک، کتابلرنده کی سرنامه لرله مینیاتورلری مختلف رنگلر و آلتون ایله تزین ایتدکلرینی، یازیلرینی جده مستثنا خطاطلره یازدیردقلرینی شدتله مؤاخذه ایدیوردی.. احتمالکه افسانه ده «مانی» به رسام لقبنک اضافه سی ده بونککه علاقه داردر.

ایران لسانلرنده تالیف ایدیلن مانیخه ئیزمه عائد یازیلر، لسانیات نقطه نظرندن دورت. زمره به آریلیر: اولاً پهلوینک «جنوب غربی» شکلنه پک یاقین اولان و ساسانی شاهلری طرفندن ۳-۷ نجی عصرده رسمی لسان اولارلق قوللانیلان و عینی دورده زردشتیلرک دین لسانی اولان بر لهجه بی کورویورز؛ مع مافیله آرا ده شو فرق واردرکه، ساسانیلرک قوللاندینی پهلوی لساننده، واسع مقیاسده، کله لر آرامیجه یازیلدیغی حالده عجمجه او قونمق اعتیاد ایدلشدیر. [مثلاً malkà (حکمدار) یازیلدیغی حالده «شاه» او قونویوردی]. تورکستانده یا لکز خانص عجمجه کله لر استعمال ایدیلدیکندن، عینی زمانده صوت اشارتلی عجملرک پهلوی لساننه نظراً داها اهم کارانه اولدیغندن، او چنجی دن دوردنجی عصره قادار ایرانده ناصل قونوشولدیغی ایلک دفعه بوراده او کره نیلمکه باشلانمشدر. بوندن سوکرا، شمال غربی، ایران لهجه سی اولارلق تلقیسی لازم کلن و «آرشاکیان» سلاله سی طرفندن قبل المیلاد او چنجی

[۱] [یوقاریده ۴۷ نجی صحیفه ده کی نوطه ده فون لوقوقک بحث ایدیلن ایکنجی اثرینه مراجعت ایدیکز.]

عصر دن بعدالمیلاد اوچنچی عصره قاداز استعمال ایدیلن پهلوی لسانک برنوعی «پارتلرک لسانی» - که، «آندرہ آس» ک فکر نجه بعض ساسانی کتابه لرنده تصادف اولونان «قالده و - پهلوی» لسانک عیندر [۱] - ایله برکی کورونه ن دیگر برلساندن مثالر بولوروز. بوراده مثلاً «اوچ» صفت عددیسه سی «chré» اولوب «Sih» ده کیلدر. «قاب» کله سی ایسه «Zird» اولوب جنوب غربی پهلوی لسانده ویکی عجمجه ده اولدیغی کی «دل» ده کیلدر .

اوچنچی بر ایران لسانی داها واردر ؛ پک بوپوک بر اہمیتی حائر اولان بولسان، قسماً سریانی- آرامی یازیدن چقان چوق ظریف و حائر خصوصیت بر الفبا اولوب اولو «ف. مولر» طرفندن شرح و ایضاح ایدیلان یازی ایله، قسماً «سریانی- آرامی» یازیسنک پک اساسلی صورتده تعیین ایدیلہ مہین برشکلندن وجود بولان منحنی و مدور اویغور الفبای- که، بالآخرہ بالخاصہ شرقی آسیادہ بودیلر طرفندن و بوکون دخی بعض تبدلات ایله موغولر و مانچولر طرفندن قوللائیلان ریازی د: - ایله یازیلشدر [۲]. بولسان، آلمان ایرانیات متخصصراندن «ف. آندرہ اس» طرفندن اسکی شرقی «صغدیانا» ایالتنک- «صغدیان»، «سیر- دریا» ایله آمودریانک یوقاری مجرالی آراسندہ «سمرقند» شہری ایله برابر «زرافشان» نہری اوزرنده کائن در - لسانی اولوب شرقی تورکستان جہتلرنده قونوشولدیغی شہہ سز اولان «صغد» لسانی اولارق اشارت ایدیلشدر. شیمدی یہ قادر بولسان حقندہ ہیچ برشی بیلنمیوردی ؛ فقط عرب محرری «البیرونی» ده بعض صغدجہ آی اسملری مذکور دی کہ، بولر، بو اوچنچی ایران لسانده کی کله لرک عیندر. Yaghnobi تسمیہ اولونوب اسکی صغدجہ نک بردوامندن عبارت تلقی اولونان پک آز متعمم ایران لسانلرینہ - کہ بوکون «پامیر» ده قونوشولمقدہ در - صوتی

[۱] [شمذیک بوجھتک حل، پروفور «تہ ده سقو» طرفندن اجرا ایدیلان تدقیقات] «تورغان» ده کی غربی ایران متلرینک علم اللہجہ سی، لوموند اوربانتال ح ۱۵، ص ۱۸۴ و متعاقب [ایله «ٹھرتفلد» طرفندن] پہ قولی ۱۹۲۴ [حل ایدیلن «آرشا کیان» لہجہ سنک اوکرہ تیلہ سی ایچین یازلش کتابہ لرہ ٹاند زنگین ویکی مالزمہ ایله تفرعائنه قادر تأمین ایدیلشدر.]

[۲] باقیکز : ر. غوتیو R. Gauhtot، صغد الفبای [ژورنال آسیاتیک، اونچی سہری، ح ۱۷، سنہ ۱۹۱۱، ص ۸۱-۹۵] ؛ [عینی مؤلفک، موسیو «مہیہ - meillet» نک مقدمہ سنی ده احتوا ایدن «صغدگرامہری حقندہ تجربہ» آدلی اژندہ بالآخرہ متعدد دفعہ لر تعدیل ایتدیکی ایضاحاتہ ده باقیکز [پارس، ۱۹۱۴-۱۹۲۳، ص ۱-۲۲: یازی بھٹی] ؛ «فون لوقوق» ک اویغور یازیسنہ مدخل ماہیتندہ اولان: «Kurze Einführung in die uigurische Schriftkunde» آدلی اثری [شرق لسانلری سہمینہری نشریاتندن، ج ۲۲، سنہ ۱۹۱۹، ایکنچی قسم] .

شرائط خصوصنده بالخاصه توافق ایتمکده اولان بولسان برنوع lingua franca حالنده تورکستانده وداها شرقه دوغری اولان یرلرده استعمال اولونمشدرکه، «مانیخه ئیزم»ک بالخاصه اعلان ایدیلدیکی لساندر . بر او یغور خانی طرفندن او یغورلرک اسکی شمال پایتختی اولان «قاربالغاسون» ده ۹ نجی عصرک ایلمک ثلثنده شمالی موغولستانده رکز ایدلمش اولوب «مانیخه ئیزم»ک او یغورلر آراسنده ویا هر حالده او یغورلرک حاکم اولدقلری یرلرده انتشارینی اعلان ایدن بویوک آبدہ کہ مع الاسف بوکون پک فنا بروصیتده در . بو خصوصده چوق قاراقته ریستیک بر ماهیت عرض ایتمکده در، بو آبدہ ده کی او یغورجه اساس کتابه، «رون» یازیسی ایله یازیلشدر ؛ فقط آبدہ نک دیگر بر طرفنده پک چوق سیلیک بروصیتده او یغور القیاسی ایله یازیلش دیگر بر کتابه واردر . «موللر» بو کتابه نک، اولجه ظن ایدلدیکی کبی، او یغورجه اولمایوب «صغده» لسانی ایله یازیلش اولدیغنی سویلدور؛ بوندن باشقا صغده لسانی یالکنر «مانیخه ئیزم»ه مخصوص بر لسانده ده کیلدر . عینی لسانده خریستیانغا و بو دیلکه عائد یازمه لرده بولو نمشدر . بولونان بواثرلر آراسنده بویوک برا کثرتی تشکیل ایدن وهان هپسی ده سانسقریت لساندن ترجمه اولونان بو دیزمه عائد یازمه لر، بالخاصه «تون - هوانغ» ده نسبتاً پک ابی محافظه ایدیلش بر حالده ، کشف ایدیلشدر که، بونلرک اک اییلرینک، الیوم «پهالیو» طرفندن نقل ایدیلدیکی پاریس موزمسنده بولو نماسی ایجاب ایددر . بونلردن بر چوققلری صوکسنه لر ظرفنده فرانسر لسان علماسندن «روبرت غوتیو» طرفندن ترجمه ونشر ایدیلشدر . [۱] بوسطرلری یازارکن «غوتیو»، علم عالمی ماتلمه غرق ایدرک ۱۹۱۶ سنه سنده حرید و وفات ایتشدر [.

بولسان زمره لرینه، ینه شیمدی یه قادر مجھول اولان، دور دنجی بر ایران لسانی داها داخل اولوبور . آلمان مستشرقلردن «ه. لویمان» - که، بولسانی ایلمک دفعه حل ایدن ذاتر - بو لسانی بدایتده II (b, a) ایله و صوکر «شمالی آری» لسانی اولارق اشارت ایتشدر . «لویمان» اولا بولسانی آری (هندو - ایران) لسانلری داخلمده هند و ایران لسانلرینک یاننده اوچنجی وفرعی بر شعبه اولارق تصور ایتشدی . «شمالی آری» تسمیه سی - لسانک استناد ایتدیکی موقع حقتده کی نقطه نظر دوغری اولاماز سه ده - ینه عمومیتله مستعمل بر تسمیه در [۱] . حقیقتده ایسه بولسانک بوتون بنیه سی ایرانی اولوب قسماً شکلری اعتباریله اولجه

[۱] صوک سنلر ظرفنده ایسه «اورتا-اق» لسانی ویا ساده «ساق لسانی» تعبیری یرلشمشدر . [

ذکر ایدیلن اوچ ایران لسانلرندن دها زیاده اوریش نیالیتیه مالکدر. کله خزینه لرنده وبالخاصه الکابتدائ مفهوملرایچین مستعمل تعبیرلرده ایسه هند عناصری واقادار قاریشمشدرکه، ایران لسانلرندن اولدقجه انحراف ایدن برمنظره ارائه ایتمکده در. بونک سببی شودرکه، بولسان ایران کوکندن کلمش واوزون مدت شمال غربی هندلینرله یقیندن تماس حاصل ایتمش و بوتامسی نتیجه سنده تدریجاً اوهندلیلرک تکلم ایتدیکی لسانک تأثیراتی آتندده قالمشدر. بولسان صاحبزینک، قبل المیلاد ایکنجی عصردن اعتباراً شمال غربی هندستانده عصرلرجه مدت حکم سورمش اولان « اندو - سکیت » لرک برزمهره سی اولدیغی ظن ایدیلنکده در. فقط بو « اندو - سکیت » لرک کیملر اولدیغی محتاج تأییددر. بونلردن بعضیلری ایچون « ساق » اسمی قوللانیلیمقدده در. قبل المیلاد عصرلرجه مدت « تهن - شان » ک شمال وادیلرنده اقامت ایتمش اولان برملته اضافه چین محررلری طرفندن قوللانیلان بو « ساق » عنوانی اسکی برشرقی ایران ملتی ایچون مستعمل اولوب پک معروفدر. « فون لوقوق » و « لودهرس » طرفلرندن بیان ومدافع ایدیلن عمومی نقطه نظره کوره بولمت، شرقی تورکستانده « شمالی آری » لسانی ایله قونوشان « ساق » لردر؛ بوساق (?) اندو - سکیتلرینک لسان وصوت اشارتلی حقتنده کتابه وسکلردن اوکره نه ییلدیکلریمز پک آزدر. مثلاً « اندو - سکیت » لره عائد سکلرده کی « شهنشاهی » تعبیری « شمالی آری » لساننده کی gvastanugyasti (اللهلرک الهی) ایله انتهار خصوصنده توافق ایدیور؛ کذلک z صوتی زینه ys اقامه ایدیلور : مثلاً Za a (بیک) یرینه ysara . شوراسی ده نظر دقتی جالبدرکه « شمالی آری » لسانده ایران اساسانه استناد ایدن جهتلر غربی پامیرده وبخصوص « شیغنان » و « واهان » ایالتلرنده قونوشولان ایران لهجه لری و « دافنان » لسانی ایله شایان دقت برموافقت عرض ایتکده درکه، بوراده برمناسبت فرض ایتک ضروریدر [۱]. فقط بالخاصه غربی « پامیر » ده پک اسکی زمانلردن بری « ساق » لراقامت ایدیوردی . مرکز اداره لری اولان « روقساناق Rhoxarake » اسمی - یونانی محرر قته زیاسه نظراً - ایوم « شیغنان » قومشو برایت اولان « روشان - Rošan » (Rušnàn) اسمنده مندرجدر . اکر بو مختلف استنتاجلر دوغرو ایسه، شمالی آری لسانی « ساق » لسانی اولارق کوسترمکده

[۱] یوقاریده ذکر ایدیلن ایلك اسکی لسان حقتنده A.Hjulter ك « غربی پامیرده قونوشولان لسانلر » حقتنده کی اثرنده قصه ایضاحات وریلشدر .
(او . اولوفسون O. Olufsen ك اداره سنده ایکنجی دانمارقه « پامیر » هیأت سفریه سی) ، قونبهاغ .

حق قازانیلمش اولور . حالبوکه بوجهت دیگر طرفلردن - روس « von Staël Holstein » ونور وچلی « Sten Konow » طرفلردن ب رد ایدیلشدر . بونلرک نقطه نظرینه کوره « شمالی آری » لسانی قونوشان ملتک « طخاری » لر اولماسی لازمدر ؛ لسانلری، اسکی برعرب محررینک سویله دیکی کبی، عجمه یه پک یاقیندر .

« طخاری » لرک حقیقی مرکزی بو کونکی « افغانستانک » شمالنده کائیدی . فقط « طخاری » لر شرقی تورکستانک جنوب قسمنده اقامت ایتشلردی که ، « هیوئن - چانغ » طرفندن « تو-هو-لو = tu - ho - lo » شکلی آلتنده قسماً اسکی سکنه اولارق [اسکی تو-هو-لو] ذکر ایدیلکده در . هند منبعلرنده « اندوسکیت » لر ایچون « طخارا Tuxhara » اسمی کچمکده در . « اندوسکیت » تعبیرینک مختلف جنسیتلری احتوا ایتدیکی ایسه شبهه سزدر . او حالده « شمالی آری » لسانی قونوشان ملتک حقیقی ا-می شیمدیلك تعین ایتهمش اولارق قالاچقدر . برچوق متبعلر بولسانی بی طرف برتسمیه اولارق « ختن لسانی » نامیله یاد ایدیورلر : بوکا مقابل « طخاری » تعبیری، براز صو کرا کوره جکمز وجهله، بوس بوتون باشقا بر معناده تقرر ایتلشدر . هر حالده بالخاصه تورکستانک جنوب قسمنده یرلشمش اولدیغی آکلاشیلان « شمالی آری » لساننده استصغار ایدیله میه جک مقدارده یازمالر بولونمشدر که، هند بر ایمی یازیسيله یازیلشدر ؛ بونلر قسماً مصالحه عائد وثیقلر، قسماً ده بودیزمه عائد بویوک متلردر . بو هر ایکی غروب آراسنده بعض لهجه وزمان فرقلری موجوددر . ایلك ذکر ایدیلن زمره نك لسانی، صوکنجی زمره یه نظراً، همان همان مؤخر بر تکامل عرض ایتدیکی کبی، لسانک شکلنده ده بعض نوع فرقلر تبارز ایتمکده در . بونکله برابر بو خصوص ایچین داها قطعی دلیلر ابرازی مستقبل تحریاته وابسته بر کیفیتدر . نشر ایدیلنلر، یازمالرک پک جزئی بر قسمی تشکیل ایتمکده در . براز اول ذکر ایدیلن عالمردن باشقا، بالخاصه، یوقاریده اسمی کچن فرانسز متبعی « غوتیو » نکده بوساحده بویوک خدمتلی کچمشدر .

لسان نقطه نظرندن واقع اولان کشفیات، یوقاریده ذکر ایتدکریمزه منحصر ده کیلدر . داها بر طاقم شایان دقت کشفیاتده بولونلشدر . بالخاصه تورکستانک شمال حوالیسنده « تورفان » و « قوچا » ده بولونمش اولان یازما پارچالردن برچوقلری بر ایمی یازیسيله یازیلشدر ؛ فقط قسماً « هورنله Hoernle » قسماً ده « لویمان Leumann » طرفندن قرائت ایدیلان بویازمالر تمامیه مجهول بر لسانده یازیلشدر که ، بو لسانی آکلامق شو یله دورسون، بونک هانکی

لسان اولدیغی بیله تعیین ایدیله مه مشدر . « لویمان » 1 نومرو ایله ذکر ایتدیکی بو لسانی بالاخره « کاشغرجه » تسمیه ایتشدی که ، مسعود برتسمیه اولمایان بو عنوانندن ده الیوم تامیله واز کچلمشدر . بولسانه ، پراتیک اولدیغی ایچین ، بالاخره عمومیتله قبول ایدیلن براسمی ایلك بولان ذات « ف.وو. مولر » ایدی . بو تسمیه نك دوغریلغی ، فی الحقیقه بعضییری طرفندن ، موجب مناقشه کورولشدی . « مولر » ، بودیزمه عائد اوینورجه بر یازمه نك خاتم سنده « Maitrisimit » ، بو یازینك هند لسانندن « طخری Tochri » لساننه نقل ایدیلدیکی و « طخاری » دن تکرار تورکجه یه ترجمه ایدیلدیکی حقتده بر قیده تصادف ایله مشدر . بو یازما ، ذکر ایتدیکمز مجهول لسانده یازیلش اولان مختلف یازمالر ایله برابر کشف ایدیلشدر که ، بونلر میاننده تورکجه یازمایی احتوا ایدن عینی اثرک « Maitreyasamiti » ناتمام پارچه لری موجوددر . بو پارچه لردن بو اثرک « طخاری » لسانی اولدیغی آکلاشیلدور [۱] . یوقاریده سویله دیکمز کی ، باشقاری بواسمک دهاها زیاده « شمالی آری » لساننه عائد اولدیغی ادعا ایتشلردر . برلینده بولسانده یازمه لر ، ایکی کنج مستشرق « زیغ - Sieg » و « زیغلینگ - Siegling » طرفلرندن ، لایقیله تدقیق ایدیلش و برلین [آقاده میسی طرفندن ۱۹۰۸ تاریخنده نشر ایدیلان « طخاری » ، « اندوسکیت » لرك لسانی] آدلی اثرده بو ایکی عالم بو لسانک ، یکدیگرلرندن اولدقجه آری ایکی لهجه دن تشکل ایتدیکنی - بو ایکی لهجه یی A و B اولارق کوستریورلر - و هرا یکی لهجه آراسنده کی مناسبتک پک قارا کلق و مشکوک اولدیغی بیان ایتدکن صو کرا ، لسانک شکلرغی و خزینئه کلاتی تدقیق ایده ک بونک اندو - جرمن لسانی اولدیغی ، فقط - شایان دقتدر که - اندو - ایران قومشولسانلرندن تامیله آری بولوندیغی ، و بوکا مقابل جنوبی و غربی آوروپا لسانلرندن اولان « یونان » ، « لاتین » ، « کالت » و « جرمان » لسانلری ایله علاقه دار بولندیغی نتیجه سنده قرار قیلمشدر . سکز صفت عددیه سی A لهجه سنده Okadh ، B لهجه سنده Okdh = روحه : okto ، لاتینجه : octo [فقط سانسقریت لساننده : astau] ؛ یکرمی صفت

[۱] بوا - حقتده « مولر » و « زیغ » ه باقیکن Maitrisimit و « طخاری » (پروسیا آقاده میسی اجتماع راپوزی ، ۱۹۱۶ ، ص ۳۹۵) « مولر » : « طخری » و « قوشان » (اجتماع راپوزی ، ص ۵۶۶ و متعاقب) ، [بوندن ماعدا Feit ، طخاری مسأله سنک حال حاضرده کی وضعیتی ، شرقی آسیا مجموعه سی ، ج ۸ ، ۱۹۱۹ - ۱۹۲۰ - St . konow ، « اندوسکیت لر حقتده کی مقاله سی » ، عینی اثر ، ص ۲۲۰ و متعاقب] .

عددیہ سی A لہجہ سندنہ : wiki ، B لہجہ سندنہ ikan = رومجہ دوریہ نلرک لسانندہ : vikati ، لاینجہ viginti ؛ یوز صفت عددیہ سی : A لہجہ سندنہ kandh ، B لہجہ سندنہ kante = رومجہ hekaton ، لاینجہ centum [kentum او قونور] ، فقط اندو - ایران لسانندہ satam ؛ «بارکیر» کلہ سی A لہجہ سندنہ yuk ، B لہجہ سندنہ yakwe = لاینجہ equus [فقط سانسقریت لسانندہ asva-s ، ایران قدیم لسانندہ aspa] ؛ «کوپک» کلہ سی B لہجہ سندنہ ku = یونانجہدہ kuon ، kyon [سانسقریت لسانندہ sva ، svan] ؛ «دیگری» معناسنہ aleyek لاینجہدہ : alius . مجهول صیغہ شکلرینک لاینجہ ایہ «کلت» لسانندہ عینی انتہالر عرض اتمہ سی پک قاراقترہ ریسیتیک برکیفتدر .

متلا B لہجہ سندنہ «Cmetar» [معناسی : دوغویور] ، لاینجہدہ : «Nascitur» در ؛ مع مافیہ بولسانک ، بوتون خارجی شکلریلہ ، مذکور اسکی اوروپالسانلریلہ مقایسہ ایدیلنجہ ، اوقادار قوتلہ تورپولنمش و دیکشمش اولدینی کورولورکہ ، ابلك لحظہدہ ہیچ برقرابت - ولوکہ بوقرابت انکاری ممکن اولمایاجق بر صورتہ اثبات ایدیلش اولسین ! - کوزہ چاریماز . بوقومک تورکستانہ نہ صورتلہ کلدیکی حقندہ ہیچ برشی بیلمیورز . اوروپالبرک وقتیلہ آسیادہ یرلشمش اولمالری تقدیرندہ - کہ ، چوق شہہلی برکیفتدر - بوقومدن ماعداسنک اوروپاہ مفروض مهاجرتلری اٹناسندنہ بونلرک آسیادہ قلماسی احتمالی قطعاً وارددم کیلدر . بونلرک ، تاریخنک قید اتمہدیکی زمانلردہ ، ہرہانکی برغیر معلوم مهاجرت اٹناسندنہ غربدن کلش اولمالری لازم کلکدہدر . فقط بو مهاجرتک زمان و طرز وقوعی مجهولدر . مع مافیہ شایان دقتدرکہ ، اسکی چین کتابلری ، بو حوالیدہ سا کن قرمزی [صاریشین] صاحبی وماوی کوزلی برقومدن بحث ایدرلر ؛ بوندن باشقہ ، «تورفان» دہ کشف ایدیلوب برلینہ نقل اولنان فرہ سسقولر اوزرنندہ دیگر خالص شرق تپلری یانندہ ، طبقی اوروپالبردہ اولدینی کی ، صاریشین وماوی کوزلی رسملر موجوددر .

بوايضاحاتدن شوئتیجہ چیقارکہ ، «فون لوقوق» ہ کورہ بوکون دخی تورکستاندہ مشاہدہ ایدیلن بو صاریشین تپ «طخاری» لسانیلہ قوشان قومہ عائددر ؛ بونلرک ، بالخاصہ تورکستانک شمال قسمندہ یرلشمش اولمالری محتملدر . «پہلیو» نک ، جوارندہ تاحتہ لوحہلر اوزرینہ B لہجہ سیلہ یازیلش کاروان باساپورطلری بولش اولدینی «قوچا» دہ بولسانک داہا یدنجی عصردہ - بتاحتہ لوحہلر اوزرنندہ بولونان بر حکمدار اسمی بوتاریخنکی کوستریور -

عمومی لسان اولارق استعمال ایدیلش اولدینی آکلاشلیور. مع مافیہ محافظہ ایدیلش بوتون یازما پارچالر - کہ آلمان هیئتلرینک برلکده کتیردکاری ۸ لهجه سیله یازیلش اولان برقاچ یازمه مستنا اولارق همان کاملاً B لهجه سیله یازیلشدر. دوغریدن دوغرویه ویا دولایسیله «سانسقریجه» دن ترجمه ایدیلش اولوب برعلاج کتنبندن ماعدا همان هپسی بودیزمه عانددر . کذالك برقاچ درام بقایاسی ده بودی افسانه لره استناد ایتکده در . هنوز انتشار ایتمش اولانلری چوق ده کیلدر. قسماً متنلرک ترجمه ونشری دولایسیله وقسمآده لسان تدقیقاتی نقطه نظرندن بویوک خدمتلری اولجه ذکر ایدیلهن متبلردن باشقا، فرانسر «سیلوهن لهوی» ایله «مهییه» یده بو خصوصده آریجه مدیوتر [۱].

تورکستان کشفیاتی، تورک فیلولوژیسی ایچین اولدینی قادار، دیگر هیچ بر فیلولوژی ایچین بودرجه مبذول بر منبع کشاد ایتمش ده کیلدر . اولجه ده اشارت ایتشدک که، تورک عنصری اویغور حاکمیتی آلتنده تورکستانده کی اهلینک کیتدکجه داها بویوک بر قسمی تشکیل ایدهرک نهایت یکانه حاکم ملت موقعنه یوکسهلمکه موفق اولدی . کشف ایدیلن یازمه لر ایله بلوق طبعلرده مشاهده اولونان بو کیفیت، هیچ ده موجب حیرت برشی ده کیلدر. بو کونه قادار المزه کچن اک اسکی اویغور تورک اثری، تعلیمی ماهیتده بویوک بر منظومه دن عبارت اولان «قوداتقو بیلیک» درکه، ۱۰۶۹ تاریخنده «کاشغر» ده تألیف ایدیلشدر . مع مافیہ شمالی موغولستانه عاند قسماً پک معظم تورک کتبه لری اولدقجه داها اسکی اولوب بو میانده تاریخلری قطعی اولانلری سکیزنجی عصرک ایلک ثلثنه عانددر . ایوم تورکستانده اولدقجه موثوق بیلدی کمز لسان شکلی همان کتبه لرک لسانی ایله عینی سویه ده در ؛ یالکیز لهجه اعتباریله فرقلیدر. تورکجه یازمالرنده استعمال ایدیلان یازی طرزى ایسه پک قوتلی اولارق تخالف ایتکده در . اک صیق قوللانیلائی، یوقاریده ذکر ایدیلهن اویغور الفبای اولوب فقط بونک یاننده ده مانجه ییست و نادرآده برامی یازی و نهایت داها نادر اولارق ده قاراقته ریستیک رون طرزنده کی یازی واردر . بو اوچ دیندن اک زیاده انتشار ایدهنی «بودیزم» در . بونک انتشارینه سببده بالخاصه هند دین وافسانه ادبیاتندن یاسیلان ترجمه لرله قسماً اصللرینه مالک اولمادیغمز دیگر لسانلر و بالخاصه چینجه دن ترجمه ایدیلش اولان اثرلردر.

[۱] اوزماندن بری شوئرل انتشار ایتشدر : «زیغ» و «زیغلیغ» : طخاری لسانی تعبیرلی
ج ۱: منتل [ترانسکریپسیونلی وقویبه لی] برلین - لایپسیغ ۱۹۲۱؛ بونک ایچین باقیکز: «شولته»،
آلمان ادبیات مجموعه سی، ۱۹۲۳ [۱].

فقط بولردن باشقا هند اصلندن متنلرده بولونمشدر: «تورفان» ده بودورده معلوم اولماسی ایجاب ایدن بویوک هند داستانی «مهابهارانا» ده کی افسانه لرك برقاچ تورکجه طبعاری کی . بومیانده برطاقم مانیخه نیست متنلرده پک مهمدر . مثلا بونلرك آراسنده، مفید اولدینی قادار، دین تاریخنه عائد پک مهم . علموماتی ده احتوا ایدن اصطلاحات مجموعه لری که هر نوع معصیات و عباداتک ممکن اولان تفصیلاتی، معصیاتک نوع و درجه لینه کوره صورت عفوی حقنده ایضاً حاتی جامعدر [۱] . بو میانه داخل اثرلردن بریسی ده، «تون - هوانغ» ده منتظم بر حالده کشف ایدیلن کوچوک بر کتابدر . بو اثر، نفیس بر چین کاغدی اوزرینه اسکی رون یازیسی ایله یازیلشدر . «شتاین» ک طلبی اوزرینه ترجمه ونشر ایتدیکم [۲] بو کتابک - که، اسماری مذکور اولوب بزجه مجهول علم مؤسسه لرنده تحصیل ایتیش اولان ایکی چوجوق ویا کنج آدام ایچین یازیلشدر . - پک قیصا بر جوق مبحثلرنده، تحتنده اوتوران بر چین قیصری، آبی ویابان دوموزی آراسنده مجادله، کوچوک آوصحنه لری و بوکا بکنزه بر جوق اوافق وضعیت تقریر لری واردر . بوتون بو قیصا تصویرلر نهایتنده، «شو ای در ویا فنادر» شکلنده ایضاحات واردر؛ بونک سعادت ویا فلاکتی بیلدیره ن بر فال کتابی اولدینی ظن ایدیورم . متنک رسم وزارلریله بر نوع او یون اولدینی خصوصنه، دوتم «نزیاس ته غنهر Esaias Tegnér» بالاخره نظر دقیمی جاب ایتشدی . او یونجی، طاشنی، آتدینی زاره کوره ایی ویا فنا تلقی اولونان رسم اوستنه وضع ایدیور . بوتفسیر حد ذاتنده پک مهمدر . نهایت خریستیانلغه عائد بعض متنلر واردر که، بونلرك آراسنده، سحر باز لرحه تقدیس ایدیلن ساخته پروتستانلغه کوره ایدورلمش بر پارچایه تصادف اولونور [۳] .

ذکر ایدیلن لسانلرك غیر لسانلرده کشف اولونان شیئرلر اوزرنده توقف ایتک ایسته م؛ یالکز شونی ذکر ایله اکتفا ایدیم که، بولونان شیئرلر آراسنده پک آز موغولجه دن باشقا، خریستیان الهیلرینه عائد پاراقلر، سریانی لسانی اوزره ورقسمی ده تیبتجه اولار ق، موجوددر که، قسماً حقیقی ادبیات و قسماً ده وثیقه لر، مکتوبلر و الح... دن عبارتدر . بولردن باشقا پک

[۱] باقیکز: بانغ، Manichäische Laien-Beichtspiegel! Le Muséon ۳۶ (۱۹۲۳)

ص ۱۳۷ - ۳۴۲] .

[۲] باقیکز یوقا ریده ۴۳ نجی صحیفه ده کی نوطه ده ذکر ایدیلن مقاله .

[۳] [«موللر» طرفندن «اویغور یقا» ده (پروسیا آقاده میسی نشریاتی، ۱۹۰۸) نشر ایدیلش

اولان بو پارچه نک خریستیانلردن کله یوب «مانیخه نیزم» ه عائد اولدینی اثبات ایدن پک چوق شی واردر .

چوق مقدارده چينجه يازمالرده بولونمقدهدر. بونلرک ايچنده، اک اسکی اولارق، دری ويا تاخته لوحلر اوزرينه يازيلش متعدد وثيقه لر واردر . - بونلر حقنده مقاله مزك باشنده تفصيلات ویرمشدک. کاغد اوزرينه يازيلان اک اسکی يازيلرک، بعدالميلاد ايکنجی عصره هاند اولديغی، یعنی کاغذک ايلک دفعه چينلی « تسایلون Tsai-lun » طرفندن کشفندن پک آز سوکرا وجوده کلديکی آکلاشيليور . مؤخر يازمالردن تشکل ایدن اساس کتله، قسماً بوديست قوانين مذهبيه سنه هاند، قسماًده وثيقه لر دن ويا هر نوع اشارتلردن عبارتدر . مالز مه بهالی اولوب کوچ آله ايديلديکندن، ديگر لسانلرده کی يازمه لر دن، بوش يرلره، ويا دوغريدن دوغرويه اسکی يازينک اوزرينه يازيلق صورتيله استفاده ايديلشدر.

بوراده پک مختصرجه ذکر ايديه بيلديکم بوتون بو معلومات، شرقی تورکستانک ماضيسنه هاند کشفياتک يالکز اساسلی نقطه لرینی تشکيل ايدر؛ فقط اميد ايدهرم که، قارئلر کرک بوکشفياتک علمی اهميتک بويوککی، و کرکسه بوکشفياتدن استفاده تاميني ايچين ياپيلان يوروجی وثباتلی مساعی حقنده عمومي و صريح بر فکر آله ايديه بيله جکلر در .

[Ungarische Jahrbücher, Pand V, Heft 1, 1925] ده نشر ايدیلن بو مقاله « کوپریلی

زاده احمدجال » پک طرفندن ترجمه ايديلشدر [.